

Мария Илиева¹
(ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България)

**КОНЦЕПТЪТ ГЛУПОСТ В
БЪЛГАРСКАТА КАРТИНА НА СВЕТА**

Maria Ilieva

**THE CONCEPT OF STUPIDITY
IN THE BULGARIAN WORLDVIEW**

Резюме: Глупостта е универсално човешко качество, което се включва в критериите за оценка на човека, а следователно представлява интерес от гледна точка на антропоцентричната изследователска парадигма. В опозиция на ума глупостта се оценява като негативно човешко качество. В статията се анализират в лингвокултурологичен план трите страни на концепта: понятие, образ и значение (според класификацията на Воркачов). За да се открие националноспецифичното, се правят съпоставки с полския език. Наблюденията се извършват върху материал от няколко източника: речникови описания, паремиология, жаргон и асоциативна интерпретация на концепта.

Abstract: The stupidity is an universal human quality which is included in the criteria for human assessment and is therefore of interest from the point of view of the anthropocentric research paradigm. In opposition to the mind, the stupidity is assessed as a negative human quality.

The article analyzes in linguocultural terms the three sides of the concept: concept, image and meaning (according to Vorkachov's classification). In order to find the national specific, a comparison is made with the Polish language. Observations are made on material from several sources: dictionary descriptions, paremiology, jargon, and associative interpretation of the concept.

Ключови думи: глупост, концепт, картина на света, паремии, асоциации, жаргон.

¹ m.ilieva@uni-vt.bg

Key words: stupidity, concept, worldview, proverbs, associations, jargon.

Глупостта е едно от основните човешки качества, което, в опозиция на ума, разума, квалифицира хората и света около нас. Още от ранния Ренесанс започва интересът към нея и мястото ѝ в съвременния свят с блестящата сатира на Еразъм Ротердамски „Възхвала на глупостта“.

И ако съзнателният анализ на качеството започва с интереса към човека по време на Ренесанса, то не е ясно от кои времена е насочен интересът към нея в българското народно съзнание, отразено в различни кратки клиширани жанрове като пословици и поговорки. Че интересът не е пресъхнал и до днес, показва изобилието от определения за глупака, глупавия човек в българския жаргон. Колко е важно това качество за българина при интерпретацията на света, в който живее, се вижда и от народното творчество – приказката „Ум и щастие“, преразказана от Ран Босилек, народната приказка „Три умни глави“, преразказана от Елин Пелин, в анималистичните приказки един от героите е глупавият вълк, който постоянно страда от глупостта си и пр. В по-ново време успешна интерпретация на темата за глупостта прави Доньо Донев в серията анимационни филми, посветени на тримата глупаци.

Всички тези фрагменти от българската култура насочват вниманието към факта, че в оценъчната картина на света на българина (а може би и на всеки човек) противопоставянето умен:глупав е един от основните аксиологически параметри, интерпретиращ скалата позитивно:негативно. Затова тук се търсят езикови аргументи в подкрепа на изказаното твърдение.

Включването на наблюденията ни към лингвокултурните анализи налага изясняването на понятието за концепт. Обобщавайки теоретичните наблюдения върху концепта, Й. Кирилова прави извода, че основното разминаване между лингвокултурното и когнитивно-лингвистичното изследване на концепта се състои в настояването на лингвокултуролозите в понятието за концепт да се включват само културно значими същности, докато според когнитивната лингвистика на всяка дума съответства концепт. Лингвокултурният концепт

се характеризира с полиапелируемост – освен чрез ключовата дума, той може и трябва да се реализира и чрез други единици (деривати на ключовата дума, синоними, фразеологизми, паремии) (Кирилова 2017:68). От прегледа на Й. Кирилова на лингвистичните мнения по отношение на понятието **концепт** за нашето изследване са важни разбирането на Ю. Степанов, че концептът е концентрирана култура, твърдението на Й. Бартмински от Люблинската етнолингвистична школа, че концептът има аксиологична стойност, и схващанията на Маслова, че концептът съдържа националноспецифичен компонент (Кирилова 2017). Трестепенната структура на концепта, постулирана от Воркачов, Полиниченко и др., включва понятийна част (признакова структура), образна част (конкретни образи, чрез които се поддържа в езиковото съзнание) и част на значението (определя се от мястото, което името на концепта заема в лексикално-граматичната система на езика). При изясняване на съдържанието на тази трета част според Воркачов евентуалните методи могат да бъдат анализ на словесните асоциации на думата, която задава името на концепта (цит. по Кирилова 2017: 72). Тези становища подкрепят избора на материал при анализите, направени от нас тук, както и по отношение на други концепти (**път, село и град, красота** и др.). Изясняването на същността на концепта **глупост** в българската картина на света става въз основа на анализиран материал от речникови описания, от паремията, от жаргона, както и на словесни асоциации на младите българи. За изясняване на национално специфичното при концептуализацията на глупостта се прави съпоставка с образи и асоциации на носителите на полския език.

Според речниковите тълкувания семантиката на думата *глунав* е следната:

ГЛУПАВ – **1.** Който е със слаби, ограничени умствени способности, не е умен. *Глунав като гъска.* **2.** Който изразява умствена ограниченост. *Глунав поглед.* **3.** Който е лишен от смисъл, от сериозно съдържание или противоречи на разума. *Глунава книга. Глунави приказки. Глунави закони.* (БТР)

Както се вижда, качеството *глунав* се интерпретира като негативно още на нивото на речниковите описания. Основна интерпретация тук е думата *ограничен*, която по своята семантика по отноше-

ние на човека има негативен смисъл (срв. РБЕ: 5. *Прен.* Който няма достатъчно познания, духовни интереси или задълбочено, обхватно мислене за действителността; посредствен, едностранчив. 6. *Прен.* Който се характеризира с недостатъчни интелектуални или духовни качества). И в трите си значения думата *глунав* се разглежда в опозиция на *умен*. Според БТР и РБЕ думата може да бъде отнесена към човек като негово качество или пък към негови прояви. Интересът в това изследване е към човека като обект на квалификацията.

Беше посочено, че тук се представят данни от няколко източника, за да се види как българинът концептуализира глупостта². Първият източник на информация за картината на света, т.е. за трайните установени представи, които ни ръководят в нашето отношение към света, е паремиялогията. Тя се включва в клишираните текстове според Й. Бартмински, които са част от „утвърдените“ съждения за света (Бартмински 2006, Бартмински 2014). Паремиялогията показва няколко интерпретации на глупостта:

1. Глупостта е причина за беди (успех/неуспех)³:

Тежко на нозете под глувава глава.

Ако ти е слаб умът, да ти е як гърбът.

На две магарета не може да раздели кош слама.

Да пази Господ от болест, от борч и от глупост.

С глунав на път не ходи.

2. Тъй като главата е вместилище на ума (Петрова 2011: 3), естествено една от интерпретациите е **какво има в главата**:

– празна глава: *Защо му е глава, кога е празна; На главата има нещо, а в главата няма нищо; Изпила му чавка акъла // Кукувица му изпила ума.*

² Върху фразеологичен материал задълбочени анализи и изводи прави А. Петрова. Разглеждайки най-старите културни пластове на семантичното поле „глупост“, тя аргументирано установява връзка с културната конотация на лексемата *вятър* и анализира приведения от нея фразеологичен материал (Петрова 2008, Петрова 2011). Направените в това изследване наблюдения са върху съвременния език и допълват с нови и различни данни общата картина на лингвистичните наблюдения върху концепта **глупост**.

³ Примерите на паремии са от сборника *Стефана Стойкова. Български пословици и поговорки. София: Колибри, 2007.*

– главата не е празна, но в нея няма това, което се очаква да е там: *Има бръмбари в главата си; Глава като крина, а мозък – къкрина.*

3. Отношението към **ум:глупост** се съотнася с архетипната опозиция **човек:животно**:

Тая глава не е за два крака / а за четири – добавено в друг вариант.

4. Глупостта често се изравнява семантично с 'прост, необразован', като най-често се приписва на селяните:

Брада царска, глава воденичарска.

Капа има царска, ама глава – воденичарска.

Ако анализът на паремииите допринася за изясняване на сигнификативната част на концепта, анализът на жаргонните наименования на изследваното качество поради ярката им експресивност позволява да навлезем в образните представи за глупостта на българина.

В речниковите тълкувания в Речника на българския жаргон от Георги Армянов (Армянов 1993) почти винаги *глупав* се изравнява по значение с *прост*, така че е интересно да се види кои семи от значението на думите съвпадат. Речник на българския език (РБЕ) посочва 13 значения на думата *прост*, от които тук ще бъдат приведени само онези от тях, които се отнасят към човека:

ПРОСТ¹, -а, -о, *мн.* -и, *прил.* 7. За човек – който е като много други от същото съсловие, професия, като по-голямата част от населението, без ръководна роля в обществото; обикновен, редови.

8. За човек – който се държи естествено, свободно, без престореност, превзетост или лукавство и обикн. има чиста и добра душевност; искрен, пряк, откровен, непринуден, простодушен, простосърдечен, чистосърдечен.

10. Който се отнася до най-ниските социални слоеве на обществото; беден, сиромашки, социално слаб. *Прости селяни.*

11. За човек – който не е образован, който е неграмотен или малограмотен и няма достатъчно знания и обща култура; неук, невеж, необразован. *Противоп.* учен.

12. Който е глупав, тъп, несъобразителен или лековерен, наивен, доверчив.

13. Като *същ.* **прост(ият) м., просто<то> ср., мн. прости(те).** а) Човек от бедния народ, от простолюдието⁴.

От препратката се вижда, че думата *прост* има доста по-богата гама от значения, които включват неутрална, позитивна и негативна интерпретация на качеството. Част от значенията препадат към ниските слоеве на обществото, най-вече селяните. Едва 12. значение изравнява по семантика *прост* и *глупав*, като добавя и няколко допълнителни семи чрез синонимите *несъобразителен, лековерен, наивен, доверчив*.

Не е такова подреждането на значенията обаче в Български тълковен речник (БТР 1994), където на първа позиция е изведено значението 'недосетлив, невъзпитан, наивен, глупав'. Няма да навлизаме в коментари относно причините за това подреждане в отделните речници. За целите на нашето изследване и за да мотивираме включения материал от Речника на българския жаргон (Армянов 1993), е достатъчно, че за част от изследователите и за част от носителите на българския език двете думи *глупав* и *прост* са изравнени по значение още при първото им споменаване.

Жаргонните наименования със значение 'глупав, прост човек' можем да обобщим в няколко семантични зони, които интерпретират глупостта като човешко качество:

1. Собствени имена на хора, употребени като нарицателно със значение 'глупав, прост': *Кънчо, Мунчо, Гошо, Иван, Хрельо* – все народни (простонародни) имена, част от които не се употребяват в модерната именна система (*Кънчо, Хрельо, Мунчо*). Други са толкова често срещани, че могат да се включат в значението 'обикновен, който с нищо не се различава от другите' – *Иван, Гошо (Георги)*⁵. Някои налагат по-подробни културологични тълкувания. Например *Мунчо* вероятно е препратка към героя на Иван Вазов в „Под игото“, който е безумен, и това наслагва допълнителна културна конотация върху жаргонното наименование. *Гошо* пък е най-често даваното име на

⁴ Посочени са само тълкуванията, като примери са изведени там, където е нужно за целите на изследването.

⁵ Двете имена са на първо място по честота сред българите според данните на Националния статистически институт за 2016 г.

прасетата в България, а следователно в това наименование може да се види препратка към опозицията човек:животно, където съотнасянето с не-човешката страна на опозицията води и до негативна оценка в конотацията.

2. Група наименования, които са свързани с животинския свят: 1. *риби: риба (рибар), паламуд, сардела, шаран*; 2. *овца, кон (овчи кон), овчар, пор, тъпир (тапир – първият вариант е игра на думи, като прави връзка с тъп), говендо, говедоид, грухтелник* (отново препратка към свиня), *мамут, мисирка, папуняк, суек, патка*. Както беше посочено, присвояването на не-човешко качество на човек обикновено носи негативна оценка.

3. Група наименования, които са свързани с растителния свят: *кратуна, кютук, ливада, пипон, пън, пъпеш, ръпон, тиква (тиквар, тиквеник, тикваец), чвор, Chesън, каун, компир, морков*. Общите признаци при изброените апелативи са: 1. гладкост; 2. липса на възможност за огъване; 3. обикновен, често срещащ се в бита (=прост).

4. Част от наименованията са свързани с човешката физиология, но предимно с „непрестижната“ ѝ част: *гъз, задник, дрисльо, лайномет, пръдльо, гъзомотор, диария, посерко, пикливец, пърдел*; както и иронично употребените *мозък, глава*. Присъствието на това асоциативно поле е свързано с конотация на принижаване.

5. Наименования на предмети и форми от бита: *бойлер, бушон, въздух (под налягане), мотика, мъгла, презерватив, сифон, оръфляк, налъм, райбер, ренде, ръб, трап, тъпан, чук, шамандура, кашон, дупка, галош, вдлъбнат (тъп, та чак вдлъбнат)* – част от обектите принадлежат към селския бит, други се характеризират с просто устройство или ежедневно предназначение, трети имат семантичен компонент 'празен', при четвърти е интересна формата (обла, тъпа), за която ще стане дума по-нататък.

6. Част от наименованията са резултат от игра на думи и звукове. Тук се включват наименования, в които към основните думи са добавени наставки: *глупендер, глупиер* (включва иронично изтъкване на претенцията за ум, владее на чужди езици), *кретенозавър* (препратка към *динозавър*, което актуализира значение 'стар', 'диспропорция между малък мозък и голямо тяло (=вместилище)'), *прос-такейшън, прошияк, зеленгур, зеледур* (препратка към *зелен (=незрял)*

и *селендур, селянин*), *кретенонид, кретенчуга* (увеличителният суфикс подсилва негативното значение), *кухавелник* (от *кух, празен*), *тъпан, тъпунгер, тапир/тъпир* (от *тъп*), *проституция, простосмъртни* (препраща към *прост*). Друга група са свързани със звукови повторения, които често не са типични за българския език: *хахо, куку, ба-халюлю, ждролъ, жмоцълъ, зажмоцан, дзвон* (кънти на празно), *лъох-ман, шмокълъ, шмугълъ, шущер*. Тъй като такива думи в езика не съществуват, те са създадени за целите на жаргонното общуване, може да се направи изводът, че натрупването на шушкави съгласни, както и на мек съгласен Л⁶ изгражда звуков образ на глупостта и се възприема като носещо негативна оценка.

7. Разбира се, с това значение са натоварени и някои жаргонни наименования, свързани с чуждото, разграничени от своето и чрез опозициите *умен:глупав, добър:лош*⁷: *абисинец, албански реотан*. Те обаче са ограничени.

За да бъде изяснено мястото, което заема името, назоваващо концепта, в лексико-граматичната система на езика, а и за да се характеризира мястото на концепта в съвременната езикова картина на света на българите, се включва и анализ на свободни словесни асоциации на българите на думите стимули *глупав* и *глупак*. Анкетите са направени в периода 1998–2000 г., публикувани са в БАР 2003, като за информатори са ползвани студенти от софийските вузове. Ето обобщенията, които се налагат.

Глупостта е човешко качество, въпреки че може да бъде приписана и на други същества или предмети (реакциите с думата *човек* са на първо място по честота – 68). Нормално в картината на света, която словесните асоциации представят, *глупав* се разглежда в опозиция на *умен* – 65 реакции. Това опозиционно мислене беше констатирано вече в няколко изследвания (село:град; красив:грозен)⁸. Като устойчиви асоциации на *глупав* се ползват: *тъп* (50), *смешен* (10),

⁶ Не само в наставката *-лъо*, чиято пейоративна натовареност – „презрителност, пренебрежителност, унизителност“, е констатирана отдавна в лингвистичните изследвания (Стоянов, Ст. Граматика на българския книжовен език. София: Наука и изкуство, 1980: 181).

⁷ Повече по този въпрос вж. в *Илиева 2004*.

⁸ Вж. *Илиева 2016а, 2016б, 2017*.

прост (9), неук (7), нещастен (5), наивен (4), малоумен (3), безмозъчен, безсмислен, елементарен, жалък, необразован, невъзпитан, неприятен, ограничен, празен, смотан (2).

Семантичните зони в рамките на които се интерпретира глупостта в свободния асоциативен експеримент, донякъде съвпадат с тези от жаргона, въпреки че има и разлики.

1. Собствени имена на хора и произведения на изкуството: *Вили, Джим Кери, Иво, Киро, Доньо* (Донев – авторът на анимационните филмчета за тримата глупаци), *Иван, Иванушка, Главчо, Гошо, Тримата глупаци, Фернандел, Чочо, Форест Гъмп*. Прави впечатление, че тук паралелно със старите имена, характерни за жаргона, се появяват съвременни имена на автори, актьори и филми, които интерпретират глупостта.

2. Група наименования, които са свързани с животинския свят: *вълк, магаре, овен, слон, гъска, гъсок, кон, охлюв*.

3. От наименованията, свързани с растителния свят, най-популярни са *пъпеш, пън* и *тиква*, като следва да се добави, че честотата на асоциациите е ниска.

4. Думи, свързани с човешката физиология: *глава, гъз*.

5. Наименования на предмети и форми от бита: *пари, филм, баница, възглавница, легло, чертеж, химикал, чувал, кръг, кръгло*. В асоциативната интерпретация на глупостта прави впечатление назоваването на един семантичен компонент, а именно 'объл, кръгъл'. Това наблюдение при характеризирането на глупавия човек е подкрепено от устойчивото определение *кръгъл (кръгъл глупак, кръгъл идиот)*, което вербализира асоциативната представа за форма на глупостта.

6. Наименования по социален, етнически и професионален белег: *политик, селянин, мангал, циганин, държавник, борец, мутра, военен, ченге, щангист (=борец)*. Тази група се появява едва в съвременните асоциации, като единствено изравняването на селянина с глупак присъства в паремите и жаргонните наименования. За сметка на това асоциацията с наименования, които назовават престижни позиции в обществото или пък силови, е обяснима с желанието в неофициалната реч те да бъдат принизени. Това се поддържа и в материал от вицове, анекдоти, в които постепенно качеството *глупав* преминава от *милиционер* на *полицай*, после на *борчѐ*, после на *мутра* и едни и същи вицове се повтарят с тези сменящи се герои.

При сравнение с полските асоциации⁹ прави впечатление, че част от семантичните зони се повтарят, т.е. според Н. В. Уфимцева се наблюдава общност в езиковото съзнание на българи и поляци (БАР 2003: 10 и следв.).

1. Собствени имена на хора, герои от филми и произведения на изкуството: *Jaś, Jasio, Jasiu, Marcin, Marek, Piotrek, Wojtek, Grześ, Forest Gump, Kiermit*. Като в българския език асоциациите са с най-често срещани полски имена, както и с културни реалии.

2. Група наименования, които са свързани с животинския (не-човешкия) свят: *pies, mała, osioł, kot, żółw, baran, bałwan*¹⁰. Разговорът с полски информатори посочи като най-активни наименованията *osioł, baran* и *bałwan*, като последното може да се приеме като националноспецифично. Интерпретацията на глупостта през метафората *снежен човек* разчита на опозицията човек: не-човешки свят, но и на признаците 'объл, кръгъл' и 'празен, с несвойствено съдържание' (по отношение на глава).

3. Наименования, свързани с растителния свят, не бяха открити в асоциативния речник, но пък полските информатори посочиха думата *makówka* ('глава от цвят на мак с опаднали листенца'¹¹), която използват за глупав човек подобно на българското *кратуна* (със семантика 'глава'). И в двата езика основният семантичен компонент, който се актуализира, е 'празен, с несвойствен пълнеж' (срв. с българския фразеологизъм *кух, та дрънка*¹²).

⁹ В статията се използва материал от ПАР 2008, който е съпоставим с българския материал, тъй като е изработен според принципите, залегнали в САР 2004. Освен данни от свободния асоциативен експеримент, полският материал е събран от авторката чрез анкети на полски информатори.

¹⁰ Включването на *bałwan* ('снежен човек') в тази група е направено условно, защото интерпретацията разчита на същата архетипна опозиция (човек:не-човек), на която разчитат и останалите асоциации с животни.

¹¹ Полският тълковен речник регистрира две значения, като второто е разговорно: **makówka** 1. *główka maku zawierająca nasiona*; 2. *potocznie głowa* (SJP).

¹² Само един пример от Интернет: *Просто женичката отдавна е осветлена – проста и кухня, та дрънка. Никакви реклами не могат скри ограничеността ѝ* (<http://www.segabg.com/replies.php?id=185291&p=3>).

4. Наименования, свързани с човешката физиология, също липсват в асоциативния речник.

5. Наименования на предмети и форми от бита: *głęb, czubek, jak but, jak cep, okno*. Основният семантичен компонент, който се актуализира тук, е ‘обикновен, често срещаш се в бита (=прост)’.

6. Наименования по социален, етнически и професионален белег: *chłop, dziwak, dresiarz, ludzik, politik, prezydent, sąsiad, wróg, nieprzyjaciel, starzec, straceniec, urzędnik* – виждаме доста по-широк диапазон от асоциации, но, за разлика от българския, липсват наименования на силови позиции, присъстват само единични реакции с престижни позиции – *politik, prezydent*. И в полския език качеството глупост често се приписва на различното, чуждото: *dziwak, ludzik, straceniec*, както и на селяните (*chłop*) и старите хора (*starzec*).

В асоциациите на полските информатори се появява едно категорично различна семантична зона – глупостта се свързва с цвят и ефект от цвета: *ciemnota, czarny, ciemny*. Най-вероятно тази интерпретация е в опозиция на схващането, че умът, образоваността се свързват със светлината: *Книгата е прозорец към света*. Следвайки изоморфността на левите и десните страни на архетипните опозиции, ако образоваността се свързва със светлината, то необразоваността (глупостта) се свързва с тъмнината. Въпреки наличието на тази естествена и ясна връзка у българските информатори се появяват много рядко реакции с наименования на цветове, и то без връзка с посочената опозиция: *сив* (= безличен), *розов* (= евентуално асоциацията е с *гей*), *синьо* (тук е възможно политическо осмисляне).

Втората асоциация, която почти не се среща в реакциите на българските информатори, е с друго човешко качество – злобата, злонамереността: *zły, złość, złośliwość*. В българския език има единични реакции *лош, лошо, ненавист, омраза*, които обаче са различни като семантика – липсва семантичен компонент ‘активно действие като следствие на качеството’.

Обща за двата езика е връзката на глупостта с:

- необразоваността: *bezmyślni, bez szkoły, nieuk, prost, neuk, безмозъчен, безсмислен, непросветен, необразован;*
- празно пространство: *nie ma, pusty, pustak, pusto, makówka, празен, кух, кратуна;*

• наивността: *naiwny, łatowierny*. Тук в българските асоциации има по-голямо разнообразие: *наивен, наивност, който се оставя да го водят за носа, доверчив*;

• неспособността да се извърши определена дейност: *niezręczny, несръчен, недодялан, муден, левак*;

• отклонението в умственото развитие: *kretyn, szalony, imbecyl, niedorozwinięty, debil, psychopata, малоумен, безмозъчен, безумие, неразвит мозък (ум)*;

• смеха и предизвикването на смях: *blażen, pajac, clown, śmieszny, śmiech, смешен, смях*¹³.

Само в полските асоциации се открива връзка с:

• модата: *niemodny*;

• самообладанието: *niezrównoważony, szalony*;

• неприятеля: *wróg, nieprzyjaciel*.

Само в българските асоциации се открива връзка с веселието и щастието: *веселяк, щастливец, щастлив, безгрижен, щастие, Глупакът е щастливец*. Също така в българските асоциации наблюдаваме отношение към още една от архетипните опозиции – дясно: ляво като с думата *левак* се назовава прост, несръчен, неспособен човек.

Накрая можем да обобщим наблюденията си върху българската картина на света и мястото на качеството **глупав** в нея по следния начин: Глупостта е качество, категорично присъщо на човека (асоциации *мъж, жена, дете, момче, момиче, старец*, както и данни от жаргона). В концептуализацията на глупостта се наблюдават задълбочаване и разширяване в сравнение с картината на света, отразена в паремииите. Човешките качества, които са пряко свързани с глупостта, според българите са: необразованост, невъзпитаност, елементарност, наивност, доброта (асоциации *добряк, добродушен*), несръчност, ограниченост, нерешителност, мързел, безразсъдство, липса на самочувствие (*комплексирани*).

Интересна е връзката, която се установява от българските информатори и с алчността: в обратния асоциативен речник *глупав* е втората по честота реакция на *алчен* и сравнително честа реакция на *богат*. Вероятно и тук става въпрос за принизяваща функция.

¹³ По повод оценката, която носи *смешен*, вж. у *Ефтимова 2016: 207*.

Възрастово глупостта е присъща на младите и неопитни хора или пък на старите и болни хора.

Като форма глупостта е свързана с гладко, равно, тъпо, вдлъбнато, овално: *ливада, тиква, кратуна, тъп, галош, дупка, трап, кръг*. Като съдържание – празно пространство: *празен, кратуна, кух, кухавелник, куха лейка*. Общност в тези интерпретации може да се открие не само с полския език (*takówka, głąb, bałwan*), но и с балканските езици, където според Ан. Петрова умът на глупавия е тъп, а на умния остър, режеш предмет (Петрова 2011:3) и още главата на глупавия е празна, в нея няма ум (Петрова 2011:7).

В съвременното българско езиково съзнание концептът *глупост* се изгражда във връзка с интерпретацията на произхода, образованието, възрастта, способността за работа на човека, както и във връзка със спазването/неспазването на определени правила.

ЛИТЕРАТУРА

- Армянов 1993:** Армянов, Г. *Речник на българския жаргон*. София: Изд. група 7М+Логис. **Armyanov 1993:** Armyanov, G. *Rechnik na balgarskiya zhargon*. Sofia: Izd. grupa 7M+ Logis.
- БАР 2003:** Балтова, П., Ефтимова, А., Липовска, А., Петрова, К. *Български асоциативен речник. Прав и обратен*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. **BAR 2003:** Baltova, P., Eftimova, A., Lipovska, A., Petrova, K. *Balgarski asociativen rechnik. Prav i obraten*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski”.
- Бартмински 2014:** Бартмински, Й. Седем ключови понятия на когнитивната етнолингвистика. // *Бълг. фолклор*, 2014, кн. 4, 399–412. **Bartminski 2014:** Bartminski, J. Sedem klyuchovi ponyatia na kognitivnata etnolingvistika. // *Balg. folklore*, 4, 399-412.
- БТР 1994:** Л. Андрейчин и др. *Български тълковен речник*. Четвърто издание. Допълнено и преработено от Димитър Попов. София: Наука и изкуство. **BTR 1994:** L. Andrejchin i dr. *Balgarski talkoven rechnik*. Chetvarto izdanie. Dopolнено i preraboteno ot D. Popov. Sofia: Nauka i izkustvo.
- Ефтимова 2016:** Ефтимова, А. *Двойственият език на медиите. Езикът на политическата коректност vs езика на омразата*. София: Просвета. **Eftimova 2016:** Eftimova, A. *Dvojstveniat ezik na mediite. Ezikat na politicheskata korektnost vs ezika na omrazata*. Sofia: Prosveta.

- Илиева 2004:** Илиева, М. *Българинът в своите местоимения*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“. **Иlieva 2004:** Ilieva, M. *Balgarinat v svoite mestoimenia*. V. Tarnovo: UI “Sv. sv. Kiril i Metodij”.
- Илиева 2016a:** Илиева, М. За виното според българските идиоматични изрази. // *Male przyjemności: katalog słowiański*. Krakow 2016, 323–332. Pod red. Elżbiety Solak, Barbary Popiołek i Wojany Todorović. **Иlieva 2016a:** Ilieva, M. Za vinoto spored balgarskite idiomatichni izrazi. // *Male przyjemności: katalog słowiański*. Krakow 2016, 323–332. Pod red. Elżbiety Solak, Barbary Popiołek i Wojany Todorović.
- Илиева 2016b:** Илиева, М. Мястото за живеене в българската картина на света. // *Българският език и ние*. Сборник статии в чест на 65-годишнината на доц. д-р Руси Русев. Русе: УИ „Ангел Кънчев“, 408–420. **Иlieva 2016b:** Ilieva, M. Myastoto za zhiveene v balgarskata kartina na sveta. // *Balgarskiyat ezik i nie*. Sbornik statii v chest na 65-godishninata na dots. d-r Rusi Rusev. Ruse: UI: „Angel Kanchev”, 408–420.
- Илиева 2017:** Илиева, М. Красива като капка, или Представата за красота в българската картина на света. // *Красотата в културата на българи и сърби. Лепота у култури бугара и срба*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 13–22. Ред. Ценка Иванова и др. **Иlieva 2017:** Ilieva, M. Krasiva kato kapka, ili Predstavata za krasota v balgarskata kartina na sveta. // *Krasotata v kulturata na balgari i sarbi. Lepota u kultury bugara i srba*. V. Tarnovo: UI “Sv. sv. Kiril i Metodij”, 13–22.
- Кирилова 2017:** Кирилова, Й. Концепт и езикова картина на света. // *Бълг. език* 64, кн.1, 68–79. **Kirilova 2017:** Kirilova, Y. Koncept i ezikova kartina na sveta. // *Balg. ezik* 64, kn. 1, 68–79.
- Петрова 2008:** Петрова, Ан. Из дълбинните структури на семантичното поле ’глупост’. // *Филологическият сборник III*. Тверь – В. Търново, 145–149. **Petrova 2008:** Petrova, An. Iz dalbinnite strukturi na semantichnoto pole ’glupost’. // *Filologicheskij sbornik III*. Tvery – V. Tarnovo, 145–149.
- Петрова 2011:** Петрова, Ан. Предизвикателството фразеологична образност. // *Езиковедски изследвания в чест на проф. Сийка Спасова-Михайлова*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 79–101. **Petrova 2011:** Petrova, An. Predizvikelstvoto frazeologichna obraznost. // *Ezikovedski izsledvania v chest na prof. Siyka Spasova-Mihaylova*. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”, 79–101.
- РБЕ:** Речник на българския език. **RBE:** Rechnik na balgarskia ezik. <http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82/> (посещение на страницата: 24.02.2018, 9.45 ч.)

САР 2004: Уфимцева, Н. В., Черкасова, Г. А., Караулов, Ю. Н., Тарасов, Е. Ф. *Славянский ассоциативный словарь*. Москва. **SAR 2004:** Ufimtseva, N. V., Cherkasova, G. A., Karaulov, Y. N., Tarasov, E. F. *Slavyanskiy aso-tsiativniy slovar*. Moskva.

Бартмински 2006: Bartmiński, J. Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata. // *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin, s. 76–80.

ПАР 2008: Gawarkiewicz, R., Pietrzyk, I., Rodziewicz, B., *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*. Szczecin. **PAR 2008:** Gawarkiewicz, R., Pietrzyk, I., Rodziewicz, B., *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*. Szczecin.

SJP: *Słownik języka polskiego* <https://sjp.pl/mak%C3%B3wka> (посещение на страницата: 28.02.2018, 10.30 ч.)